

Willem DE REGT.

TOENADERINGSGEDRAG VAN ADOLESCENTEN EN DE
DAAROP GERICHTE SEKSUELE-RELATIONELE VORMING.

Inleiding.

Ik zal het hier hebben over toenaderingsgedrag van jongeren. Toenaderingsgedrag is dan al hetgeen te maken heeft met het proces van contact zoeken (meestal met iemand van de andere sekse). En met jongeren bedoel ik jongens en meisjes tussen de 12 en 21 jaar. Ik wil graag met u op een speciale manier naar toenaderingsgedrag kijken.

Ik wil er namelijk van uit gaan dat de jonge mensen waar we het hier over hebben niet vanzelf "rijpen tot volwassenheid". Er is best een biologisch rijpingsproces waar te nemen bij jongeren, maar het is zeer de vraag of je met die verklaring veel kunt doen als opvoeder. Als de seksuele/relatieve ontwikkeling alleen maar een kwestie van "rijpen" is, dan is de taak van de opvoeder niet meer dan te zorgen voor een goed groeiklimaat. Dan gebeurt de rest vanzelf.

Toenaderingsgedrag is ook, en mijn inziens vooral, sociaal gedrag. En als je dat zegt kun je niet meer met veel gemak de toenaderingsproblemen van jongeren wegwuiven als zijnde een tijdelijk verschijnsel : het is de leeftijd, dat gaat wel weer over als hij of zij wat ouder is. Toenadering, contact zoeken is een heel belangrijke stap in het seksueel gedrag van jongeren. En maar al te vaak wordt die stap in de beschouwingen over de seksualiteit van jongeren overgeslagen.

Jongeren hebben allemaal een periode waarin ze seksualiteit vooral ervaren als een behoefte aan toenadering, een wens om contacten te leggen.

Seksuele uitingen zijn dan : bewondering hebben voor iemand, je aangetrokken voelen tot een ander, dagdromen over samen zijn met een ander.

- Die periode begint ruwweg ergens tussen 12 en 15 jaar. Maar mensen zijn heel lang bezig met toenaderingsproblemen in hun seksuele gedrag en het lijkt belangrijk voor later hoe met de kontaktproblematiek in de "beginjaren" wordt omgesprongen.

Dat brengt me meteen op een ander onderdeel waar ik het met u over wil hebben : de seksuele vorming.

Een nauwgezet kijken naar het toenaderingsgedrag van jongeren levert tal van suggesties op die je in het vormingswerk kunt "meenemen". Ik zal dat straks puntsgewijs doen. Die suggesties hangen wel nauw samen met de wijze waarop ik hier naar het toenaderingsgedrag zelf wil kijken.

De visie gaat uit van het kontakt-gedrag als zoekproces van de jongeren zelf, waarbij de individuele jongen of meisje een actieve rol speelt als zoeker van de eigen ontwikkelingsmogelijkheden.

Seksuele vorming gaat dan in die visie evenzeer uit van het gegeven dat jongeren zelf actief bezig zijn met hun seksuele/ relationele ontwikkeling. Dat ze zoeken naar ervaringen en proberen de betekenis ervan te vinden.

De opvoeder, de vormingswerker is dan iemand die helpt het zoeken en ervaren mogelijk te maken. Die doet dat door voorwaarden te scheppen, z'n eigen ervaringen te delen met z'n leerlingen en een bereidheid om te leren van de ervaringen en inzichten van z'n leerlingen. Opvoeders die zich zo willen opstellen, hebben wellicht iets aan een beschouwen van het toenaderingsgedrag.

Ontwikkeling van toenaderingsgedrag.

Toenaderingsgedrag van jongeren, gezien als sociaal leerproces (hoe gaan jongeren met elkaar om, hoe leren ze dat en hoe

ontwikkelen ze een relatiegevoeligheid, een relatie-inzicht, een handelingsbekwaamheid) is in Nederland vooral bekeken door Straver en De Boer. Zij hebben voor het NISSO een representatief aantal jongeren tussen 15 en 21 jaar ondervraagd over de manier waarop ze zich een aantal vaardigheden en houdingen eigen maken. Ook hebben ze ouders gevraagd hoe ze met hun kinderen omgaan op deze punten.

Wat ik hier over toenaderingsgedrag ga zeggen, is voor een groot deel gebaseerd op de analyse van Straver en De Boer.

Jongeren (en niet alleen zij, maar voor hen is het wel een belangrijk onderdeel van hun leven) zijn bezig zich zelf een weg te zoeken in een veelheid van indrukken, ervaringen, aangeboden en opgedrongen suggesties. Ze leren zichzelf in wisselwerking met de feitelijke mogelijkheden en suggesties van hun omgeving.

Het is meer dan het aanleren van een techniekje, al is techniek wel een onderdeel van de handelingsbekwaamheid.

Techniekjes alleen laten je in iets andere situaties onmiddellijk in de steek.

Het is ook niet een louter rationeel leerproces. Er komt veel intuïtie, emotie en creativiteit bij kijken.

Het gaat er bij de ontwikkeling van toenaderingsgedrag om dat jongeren bezig zijn een greep op het geheel te krijgen.

Zij willen er de betekenis van zien.

Je kunt in navolging van Straver en De Boer zeven aspecten aan die ontwikkeling onderscheiden :

1. De ontwikkeling van een perspectief.
2. De geleidelijk groeiende betrokkenheid.
3. De stapsgewijze ontwikkeling.
4. Het zoeken van handelingsregels.
5. Pauzes en beslissingen.
6. Het verschuivend perspectief.
7. De groeiende bekwaamheid.

Ten eerste : de ontwikkeling van een perspectief.

Kleine kinderen weten vaak al hoe hun relaties er later uit zullen zien. Ze gaan trouwen en in hun spelletjes lopen ze daar al op vooruit. Dat duidelijke perspectief uit de kindertijd boet veel in aan vanzelfsprekendheid in de pubertijd. Het blijkt dan te weinig richtlijnen te bieden. Jongeren krijgen dan het idee dat ze alles nog moeten leren over het omgaan met de andere sekse. De kindertijd met de gemakkelijke spelletjes met vriendjes en vriendinnetjes lijkt plotseling vergeten. De contacten met de andere sekse komen in een ander licht te staan. Jongens en meisjes worden zich bewust van hun eigen lichaam en het feit dat anderen daar naar kunnen kijken. Dat maakt contacten ineens heel gevoelig en kwetsbaar. In het denken over contacten met de andere sekse richten jongeren zich op hun naderende volwassenheid, maar tegelijkertijd verwerpen ze die gedachte. Ze willen graag groot zijn, maar gelukkig zijn ze nog niet helemaal zo ver. De volwassenheid is te ver weg om aantrekkelijk te lijken. Leeftijdgenoten die wat "verder" zijn in hun contactgedragingen gaan eerder als voorbeeld dienen dan de grote mensen.

Ten tweede : de geleidelijk groeiende betrokkenheid.

In het begin fantaseren jongeren veel over de contacten met anderen en tegelijkertijd doen ze aarzelende pogingen om wat aandacht te trekken. Ze zien veel ervaringen op zich afkomen. Dat verwart hen en tegelijkertijd zijn ze ook steeds op zoek naar belevenissen die passen in hun fantasieën. Ze zijn op zoek naar de betekenis van die belevingen voor hen zelf. Dicht bij een meisje in de tram gaan staan is zo'n sensatie. Erg verwarrend. In gedachten vormen ze zich een beeld van hoe een relatie met iemand van de andere sekse er uit kan zien. De belevenissen die zich voordoen moeten worden gewogen en van een betekenis worden voorzien.

Wat voel ik zelf, hoe kom ik op anderen over en wat hebben deze indrukken te maken met wat ik al eerder heb beleefd en

gefantaseerd ?

De schema's die de vrienden en thuis hebben aangeboden bieden weinig houvast. Wat ik nu voel, is dat de verliefdheid waar ze het op school wel eens over hebben gehad ?

Is het wel normaal dat ik helemaal niet geïnteresseerd ben in jongens ? Zou ik jongeren van mijn eigen sekse eigenlijk veel aantrekkelijker vinden dan iemand van de andere sekse ?

En wat heeft dat te betekenen ?

Het zijn zoekprocessen van het eerste niveau. Ervaringen opdoen en proberen maatstaven te vinden om die ervaringen te onderscheiden en te ordenen.

Ten derde : De stapsgewijze ontwikkeling.

De ontwikkeling van toenaderingsgedrag is typisch stapje voor stapje. Jongeren nemen er ook ruimschoots tijd voor. Uit onderzoek blijkt de tijd tussen de eerste zoen en de eerste keer neuken bijvoorbeeld meer dan drie jaar gemiddeld te zijn. Het begint, vanuit de fantasieën die jongeren hebben gevormd, met onderling praten over toenadering en demonstratief gedrag. Er wordt groepsmatig uitgelokt en gedemonstreerd in de pauzes op school bijvoorbeeld. Er wordt uitgedaagd. En aan de hand van de ervaringen daarin opgedaan worden de fantasieën weer bijgesteld.

Dan volgen de meer groepsmatige vormen van contact.

Groepen jongens ontmoeten groepen meisjes.

Daarna pas ontwikkelen zich geleidelijk meer individuele contacten. Een meisje naar huis brengen en vragen of ze de volgende week ergens met je naar toe wil.

Jongeren denken in kleine stappen. Dat is ook nodig om niet onmiddellijk ontmoedigd te raken. De stap van je verliefd voelen en daar een relatie bij fantaseren naar onmiddellijk die relatie ook aangaan met een ander is veel te groot. Die fantasieën, die grote sociale gestalten, worden door jongeren afgebroken in kleine stapjes tegelijk. Jongeren die net iets verder zijn dan hun leeftijdgenoten met contacten maken, wor-

den bewonderend bekeken. Een vijftienjarige jongen bijvoorbeeld die als enige in zijn klas een vriendinnetje had, kon tegenover zijn klasgenoten makkelijk volhouden dat hij vrijde met het meisje, terwijl bij verder doorvragen dat vrijen bestond uit het heel schuchter een zoentje geven.

Vrijen is dan zo'n veel te ver weg liggende sociale gestalte. Vrijen wordt dan teruggebracht tot het geven van een zoentje. Dat is een stap die de meeste klasgenoten wel aan dachten te kunnen.

Ten vierde : het zoeken naar handelingsregels.

Bijna alle jongeren kunnen wel opmerkingen maken over toenaderingsgedrag als je ze er naar vraagt. Ze hebben kennelijk, zonder praktische ervaring, goed om zich heen gekeken.

Jongeren zoeken naar houvast om zich in gedachten precies het contact met een ander voor te stellen. Ze willen het zichzelf zien doen. Het is een zoekproces op het tweede niveau. Met het zoeken naar betekenissen van hun ervaringen blijven ze ook bezig, maar op dit tweede niveau gaat het vooral om het doen. Veel jongeren komen niet toe aan dit zoeken. Ze komen niet verder dan het kopiëren van voorbeelden die ze om zich heen zien. Ze doen, al kijkend om zich heen geen inzicht op in de strategieën rond het fenomeen contact zoeken.

Ten vijfde : pauzes en beslissingen.

Niet alle jongeren laten het ontwikkelingsproces rond toenadering zoeken op dezelfde wijze en in het zelfde tijdsbestek verlopen. Er zijn sterke individuele verschillen. Sommige jongeren lijken lang weinig interesse te koesteren voor het andere geslacht en seks in het algemeen.

Jongeren hebben vaak zelf duidelijk het idee dat ze er nog niet aan toe zijn. En dat houden ze ook in latere fasen soms vol. Het komt nogal eens voor dat jongeren een relatie verbreken omdat ze nog meer willen meemaken en samen jong willen zijn met hun leeftijdgenoten die ook het spel van uitdagen en

afstoten en ervaringen opdoen spelen.

Ten zesde : het verschuivend perspectief.

Kontakten krijgen in de loop van de ontwikkeling van jongeren een andere betekenis. Vroeg adolescenten laten zich bijvoorbeeld vaak nog negatief uit over de andere sekse en ze hebben ook vaker angstgevoelens tegenover die andere sekse. In de midden- en laat-adolescentie nemen die angstgevoelens af en worden de uitlatingen vriendelijker.

Er is ook een verschuiving van het hebben van kameraadjes waarmee je een aantal dingen samen doet naar een meer persoonlijk gerichte vriendschap met anderen.

De opeenvolging van kontakten die jongeren met anderen hebben geeft ze ook zicht op de ontwikkelingen van die kontakten.

Je leert van de opeenvolgende ervaringen. Jongeren hebben die ontwikkeling voor een deel zelf in de gaten en ze besturen die ontwikkeling voor een deel ook zelf.

Je kunt hier spreken van een zoekproces op het derde niveau.

Het gaat niet om het betekenis geven aan ervaringen (eerste niveau) en ook niet om de vraag wat te doen om contact te zoeken (het tweede niveau). Het gaat op het derde niveau om de vraag : hoe ontplooit een contact zich ?

Ten zevende : de groeiende bekwaamheid.

Je gedrag bij het leggen van kontakten leert je iets over je eigen inbreng in relaties.

Leermiddelen om relatiebekwaamheden verder te leren zijn er nauwelijks. Zelf doen en zelf ervaren is het enige.

Wat je kunt leren is je ervaringen te verzilveren. Je kunt een instelling aankweken waarin je kunt leren van je ervaringen.

Het is een groot probleem dat veel jongeren niet in de gaten hebben dat ze bezig zijn met het opdoen van ervaringen waar ze van kunnen leren. Sterker nog, dat ze in dat leerproces een actieve rol spelen.

Een falend contact wordt meestal toegeschreven aan omstandigheden van buiten af of er wordt ontmoedigd gezegd dat ze nu eenmaal niet de goede eigenschappen van nature hebben meegemaakt om makkelijk contacten te leggen.

Die onzekerheid blijkt in de praktijk af te nemen naarmate jongens en meisjes meer ervaringen hebben opgedaan.

De barrière ligt vooral in het begin. Je moet inzicht krijgen dat je kunt leren van je ervaringen. Als je eenmaal op dat spoor zit, wikkelt zich een proces af waarin jezelf aktieve medespeler bent geworden.

Uit het bespreken van deze zeven aspecten komt vooral naar voren dat de ontwikkeling van het toenaderingsgedrag in kleine overzichtelijke stapjes gebeurt. Dat het doen, het opdoen van ervaringen een heel wezenlijk onderdeel van de ontwikkeling is en dat het er vooral om gaat een houding te ontwikkelen waarbij je kunt leren van je eigen ervaringen.

Invloed van de omgeving.

Ik wil ook nog iets zeggen over de invloed van de omgeving van jongeren als het gaat om contactgedrag en het aanleren daarvan. Die sociale omgeving speelt op een aantal punten een belangrijke rol.

Om te beginnen krijgt het perspectief dat een jongere in zijn seksueel gedrag en toenaderingsgedrag ziet groeien vooral vorm aan de hand van structuren waarin hij of zij leeft en heeft geleefd als kind.

De kind-volwassene verhouding, de man-vrouw relatie bijvoorbeeld worden langs die structuren gevormd.

In de maatschappij liggen een groot aantal globale aanduidingen klaar voor verschijnselen die met toenadering en relaties te maken hebben.

Die sociale gestalten werken ook op jongeren in. Ze zijn een hulp om de verwarring bij jongeren te bestrijden.

Ze doen zo veel indrukken en ervaringen op dat het een grote steun is als er globale gestalten zijn waar die ervaringen bij thuis horen.

Maar in de praktijk blijken een aantal ervaringen niet te vangen in die sociale gestalten. Een andere manier dan de gangbare om met jongens en meisjes om te gaan past niet bijvoorbeeld. Jongeren worden van jongs af aan een houding aangekweekt om toenadering te zoeken tot anderen.

Ouders en opvoeders kunnen helpen door een warm opvoedingsklimaat te bieden waarin zelfvertrouwen en het gevoel voor eigenwaarde van kinderen een kans krijgen. Die ouders en opvoeders kunnen ook helpen een ondernemende en zelfstandige houding bij kinderen aan te kweken. Ze kunnen helpen verlegenheid te overwinnen in sociaal vreemde situaties.

Met al dat soort stimulansen zijn jongeren zeer gebaat als ze bezig gaan met het groeien in hun seksueel gearde toenaderingsgedrag.

Maar niet alleen de sociale gestalten en de opvoeders beïnvloeden jongeren in hun contactgedrag.

Ook hun leeftijdgenoten spelen een belangrijke rol. Zij zijn degenen die jongeren met allerlei nieuwe situaties laten kennis maken. Ze laten hem of haar ervaringen opdoen, en ze fungeren als steun en toeverlaat voor het verwerken van de emoties. Bovendien geven ze concrete aanwijzingen voor hoe te handelen.

Al met al is de invloed van de omgeving van jongeren toch te gering om het ontwikkelingsproces rijker door te komen.

Jongeren hebben meer nodig dan steun vanuit sociale gedragsregels, ouders en opvoeders of leeftijdgenoten.

Ze moeten kunnen praten over hun ervaringen en hun onzekerheden met elkaar kunnen uitwisselen. Maar er ontbreekt een taak om actief te kunnen leren van de ervaringen.

Jongeren moeten erg veel zelf doen. En dat vereist veel van hun vermogen tot nauwkeurige waarneming van hun eigen gedrag.

En veel van hun vermogen tot ordenen en interpreteren.

Wat jongeren moeten leren.

Opvoeders en vormingswerkers kunnen jongeren op een groot aantal punten helpen hun mogelijkheden te ontwikkelen om hun groei en ervaring te herkennen, te oefenen en er inzichten aan te ontleen.

Ik zal daar een opsomming van geven.

- 1/ Jongeren zouden moeten leren om kontaktsituaties te overzien. Ze zouden de verschillende elementen in die situaties moeten leren herkennen en hun eigen plannen concreet op die elementen moeten leren afstemmen. Dat vereist : leren kijken en analyseren en de konklusies leren betrekken op de eigen aktiemogelijkheden.
- 2/ Jongeren zouden moeten leren meer scenario's te bedenken voor één en dezelfde situatie. Nu lopen veel jongeren vast omdat ze niet het gevoel hebben dat ze een situatie op meer dan één manier te lijf kunnen. Ook hier weer geldt dat ze het idee moeten krijgen zelf iets te kunnen doen in kontaktsituaties.
- 3/ Jongeren zouden kunnen leren beseffen dat je de indruk die je op anderen maakt kunt beïnvloeden en dat je manieren van omgaan met anderen kunt leren. Kontakten zijn geen onvermijdelijke natuurrampen.
- 4/ Jongeren zouden kunnen leren dat ze zichzelf in de hand kunnen houden. Ze hoeven zich niet zo maar door emoties te laten overspoelen. Je kunt ze onder meer technieken leren om dat te voorkomen. Technieken die wat afstand scheppen van situaties, die zelfspot en relativering aanwakkeren.

- 5/ Jongeren zouden moeten leren zien welke verbale en niet-verbale openingszetten anderen gebruiken. Er is een scala van dergelijke zetten en vooral de niet-verbale tekenen worden vaak over het hoofd gezien.
- 6/ Jongeren zouden gangbare en minder gangbare vormen van gedrag moeten leren zien. Er gebeurt meer om ze heen dan ze zien. De voorbeelden worden bijna alleen geput uit het meest opvallende en voor de hand liggende gedrag van anderen. Het is nuttig ze te leren laten zien dat er meer keuzemogelijkheden zijn.
- 7/ Jongeren zouden een onderscheid moeten leren maken tussen gedragsvormen en de daarachter liggende plannen en strategieën. En ze zouden moeten oefenen in het gebruiken van verschillende gedragsvormen in samenhang met zo'n achterliggende strategie. Het is nuttig te zien dat je keuzemogelijkheden hebt uit verschillende vormen van gedrag bij een en hetzelfde plan.
- 8/ Jongeren zouden moeten leren zien dat sociale gedragsregels niet hetzelfde zijn als de regels der kunst. Veel van die sociale gedragsregels zijn aanbevolen strategieën die ontleend zijn aan traditionele maatschappijbeelden en stereotypen van de andere sekse. Terwijl regelen der kunst veel meer kunnen stoelen op creatieve oplossingen van de problemen van dat moment. Een kritische kijk op sociaal aanbevolen regels kan je helpen zelf oplossingen te gaan zoeken.
- 9/ Jongeren zouden verschillende basisvormen moeten leren onderscheiden in de houding tot toenadering naar de andere sekse. En ze zouden samenhangen moeten leren zien tussen die verschillende basisvormen en de strategieën bij toenaderingsgedrag.

- 10/ Jongeren zouden moeten leren kijken en luisteren naar wat anderen nu eigenlijk precies van hen willen.
- 11/ Jongeren zouden moeten oefenen in het gebruiken van non-verbale gedragsvormen om gevoelens te uiten en over te dragen. Ze zouden opmerkzaam moeten leren zijn op non-verbale uitingen van anderen. Ze zouden kunnen leren hoe ze hun eigen gedrag aan de hand van non-verbale signalen van anderen, kunnen bijsturen.
- 12/ Jongeren zouden kunnen leren hoe je contact maakt en voortzet.
- 13/ Jongeren zouden kunnen leren hoe je op een voorzichtige manier toch duidelijk kunt zijn. Ze zouden kunnen leren verlegenheid-scheppende situaties op te vangen. En ze zouden kunnen leren spanning en ontspanning in interacties te doseren.

Al die vaardigheden,inzichtelijkheden zijn zaken die jongeren nodig hebben in hun zoekproces. En ze hebben het gevoel vaak dat ze dat allemaal niet kunnen. Ze leggen zich er maar al te gemakkelijk ontmoedigd bij neer dat het ze toch niet lukt bij het kontakten maken.

Ze het gevoel geven dat ze zelf iets in de melk te brokkelen hebben in hun eigen ontwikkelingsproces, ze het zelfvertrouwen geven zodat ze ook gaan kiezen in de situaties die ze tegen komen : dat is de uitdaging van het vormingswerk.

Juist in de ontwikkeling van het toenaderingsgedrag zijn er talrijke aanknopingspunten voor dat stimuleringswerk.

Hopelijk zijn er over enige jaren ook heel wat praktijkvoorbeelden van te geven.

wat
Literatuur.

on-
-
hoe
en
HAAS, G.C. de, Die jeugd van tegenwoordig. Baarn, Ten Have,
1975.

voort-
KOOY, G.A., Jongeren en seksualiteit. Sociologische analyse
van een revolutionaire evolutie. Deventer, Van Loghum
Slaterus, 1976.

je
en
REGT, W. de, Met seks moet je leren leven, over gevoelens en
relaties voor jongeren van ca. 13 tot 18 jaar.
Amsterdam-Antwerpen, Kosmos, 1976.

sties
RIBAL, J.E., Learning sex roles. American and scandinavian
contrasts. San Francisco, Canfield Press, 1973.

eren
vaak
l te
bij
STRAVER, C.J., Jeugd-sexualiteit als ontwikkelingsproces.
Zeist, N.I.S.S.O., 1977.

en
uwen
en
STRAVER, C.J. en DE BOER, J., Toenaderingsgedrag (2 delen).
Zeist, N.I.S.S.O., 1977.

er
er-
STRAVER C.J., Jeugd-seksualiteit. Verbum, 1977, 44, nr. 6
(september), blz. 251-278.
